

SACRU ȘI PROFAN ÎN DENUMIREA MĂNĂȘTIRILOR DIN ROMÂNIA

NICOLAE FELECAN

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca
Centrul Universitar Nord Baia Mare, România

Sacred and profane in names of Romanian monasteries

Abstract: The present paper aims at explaining the way in which names of monasteries function in Romanian public space. This means that, besides the official name, which is made public at the consecration of a religious establishment, monasteries are known with reference to features that distinguish them, especially in the cases when several such houses of worship have the same spiritual patron. The typology used is multifarious and, more often than not, novel.

Based on existing sources – dictionaries, guides, maps and websites –, this study presents multiple types of uses of these names. It is highlighted that they have the characteristics of bynames, as they are, according to Ionescu Pérez (2007: 227), the ‘socialised product of the speakers’ free linguistic creativity’ [“produsul socializat al creativității lingvistice libere a vorbitorilor”] and define both the official and the unofficial system of names.

Keywords: onomastics, anthroponymy, monasteries, consecration.

0. Este un fapt obișnuit și obligatoriu ca fiecare mănăstire, schit sau metoc să aibă un hram. Dar puține sunt cele cunoscute după sfântul protector, care este, de fapt, numele oficial al lăcașului de cult. Și aceasta se întâmplă numai atunci când edificiul are o deosebită notorietate câștigată în timp: *Notre Dame* sau *Sacré Coeur* din Paris, *Sagrada Familia* din Barcelona, ori *Trei Ierarhi* din Iași. Cele mai multe au, alături de denumirea oficială, și o alta, capabilă să le individualizeze și să le localizeze.

1. În lucrarea de față ne propunem să evidențiem modalitățile utilizate în spațiul public românesc de acordare a celei de a doua denumiri. Preponderent, am folosit datele oferite de *Ghidul mănăștirilor din România*, dar și numeroasele *situri* ale patriarhiei, episcopiiilor și arhiepiscopiiilor române.

După aceste materiale este greu de reținut numărul mănăștirilor și schiturilor existente la ora actuală, întrucât cele catolice și greco-catolice sunt consemnate lacunar. Pe de altă parte, subliniem faptul că multe lăcașuri de cult sunt în construcție și altele, potrivit cu intențiile Bisericii Ortodoxe Române, expuse în diverse situații, se vor edifica cât mai curând posibil (Cosma 2000). De asemenea, trecerea de la mănăstire la biserică sau invers generează incertitudini de ordin statistic. Și din punct de vedere istoric, nu dispunem, la ora actuală, de suficiente documente, iar mărturiile arheologice sunt încă la început. Toate acestea sunt dovezi care ne îndreptățesc să afirmăm că onomastica legată de mănăștiri, la

români, a început să fie sistematizată destul de târziu și o adevărată monasteriologie este abia la început. (DM: 7, 8–9).

Înainte de a prezenta modalitățile de numire a lăcașurilor de cult, subliniem faptul că atestarea lor pe teren, făcută prin inscripționare, se referă la hram: *Mănăstirea Nașterea Sf. Ioan Botezătorul*, *Schitul Sf. Ana*, *Mănăstirea Sf. Treime* etc.

Față de această situație, precizăm că pentru locuitorii din zonă, ca și pentru cei care, momentan se află sau trec prin perimetrul respectiv, denumirea e validă, în sensul că obiectivul este reperat, individualizat. Dificultatea intervine în momentul în care vorbim/ ne informăm „de la distanță” asupra vreunui lăcaș de cult, fie pentru a pregăti un pelerinaj/ excursie, fie pentru a relata despre el ori pentru a pregăti o expunere. Atunci constatăm că avem nevoie și de alte repere, necesare pentru individualizare, fiindcă o mănăstire cu hramul „*Nașterea Sf. Ioan Botezătorul*” se află în două localități diferite (com. Ivănești, jud. Vaslui și în Băile Olănești, jud. Vâlcea). „*Sf. Ana*” apare în județele Maramureș, Mehedinți, Prahova, iar „*Sf. Treime*” este semnalată în județele Bistrița-Năsăud, Buzău, Gorj, Neamț, Prahova, Satu Mare, Sălaj, iar exemplele ar putea continua.

Prin urmare, sistemul de a numi un lăcaș de cult numai după hram este lacunar, fiindcă, fără a cunoaște alte detalii, el rămâne greu de localizat. De altfel, numărul mănăstirilor cunoscute numai după hram este aproape inexistent. În țara noastră am putea vorbi doar de *Mănăstirea Trei ierarhi*, despre care multă lume știe că se află în municipiul Iași.

2. Pe baza materialelor avute la dispoziție, am desprins următoarele **modalități de atestare a mănăstirilor în spațiul public**:

a). **Denumirea lăcașului de cult însoțită de hram și de un toponim, ce se referă la localitatea sau locul în care se află**: *Mănăstirea Sfântul Nicolae, Sitaru*; *Mănăstirea Sfânta Treime, Bușteni*; *Mănăstirea Înălțarea Domnului, Mircea Vodă*; *Mănăstirea Sfântul Proroc Ilie, Paltinul*; *Mănăstirea Sfânta Ana, Rohia*; *Mănăstirea Sfânta Ana, Cota 1400*; *Schitul Schimbarea la Față, Cota 2000* etc.

b). **Denumirea lăcașului de cult însoțită de un toponim**, privitor la:

b₁) **Numele localității (stațiunii)**: *Mănăstirea Putna*; *Mănăstirea Cormaia*; *Schitul Amara*, *Schitul Horia*, *Mănăstirea Poiana Brașov*; *Mănăstirea Stâna de Vale* etc.

b₂) **Numele locului**: *Schitul Cerebuc*¹; *Schitul Păltiniș*, *Mănăstirea Ruoaia*.

b₃) **Numele unui munte în apropierea căruia se află**: *Mănăstirea Caraiman*, *Mănăstirea Cozia*², *Mănăstirea Rarău*, *Schitul Țeț*³.

b₄) **Numele unei ape – riu, lac, izvor, fântână etc. – lângă care sau în preajma căreia s-a ridicat edificiul**: *Mănăstirea Oașa* (după lacul *Oașa*); *Mănăstirea Celic Dere*⁴; *Mănăstirea Boia* (după pârâul *Boia*); *Mănăstirea Feredeu*⁵; *Mănăstirea Iezer*

¹ <http://www.viziteazeamant.ro>; <http://www.monitorulneamt.ro>

² Inițial a avut numele de *Mănăstirea Nucet* și apoi cel actual, după numele muntelui din vecinătate, cf. www.arhivam.ro/manastiri/manastirea-cozia

³ După „vârful muntos Țețu”, cf. www.dtr.ro/alba/sugag/manastirea_țeț

⁴ După pârâul, cu nume turcesc, *Celic Dere* cu sensul „pârâiașul de oțel”, cf. www.crestinortodox.ro/biserici/manastiri/manastire_celic_dere_67965.html

⁵ Este așezată pe un deal, la altitudinea de 427 m și este înconjurată de o pădure foarte deasă. Lăcașul de cult a fost ridicat în imediata apropiere a izvorului care a dat și numele mănăstirii, cu

(după *iezer*, s. n. „lac adânc (de munte)"); *Mănăstirea Izbuca* (după izvorul în care apa izbucnește la anumite intervale); *Mănăstirea Horaița* (după pârâul *Horaița*); *Mănăstirea Lacuri* (după „lacurile din apropiere"); *Mănăstirea Măgura* (după pârâul *Măgura*); *Mănăstirea Orata* (după *Orata*, afluent al râului Moldova ce curge prin spațiile mănăstirii" (*Ghidul*: s. v.).

b_s). **O trăsătură, un detaliu sau înfățișarea locului:** *Schitul Locurele* (după locurile „de vis" în care se află); *Schitul Colțul Chiliilor*⁶; *Schitul Jgheaburi*⁷; *Mănăstirea Căldărușani*⁸; *Mănăstirea Piatra Scrisă*⁹. (*Ghidul*: 323).

b_g). **Toponim străin:** *Mănăstirea Sinaia*, jud. Prahova¹⁰.

c). **După apelative care au atras, într-un anume mod, atenția localnicilor – braniște, peșteră, sihăstrie, sihlă, tarniță etc.:** *Schitul Braniște* (jud. Neamț)¹¹; *Mănăstirea Peștera Gârcina* (jud. Neamț); *Mănăstirea Peștera Ialomiței* (jud. Dâmbovița); *Mănăstirea Peștera Sf. Apostol Andrei* (jud. Constanța)¹²; *Mănăstirea Peștera Sf. Ioan Casian* (jud. Constanța)¹³; *Mănăstirea Sihăstria*, *Mănăstirea Sihăstria Putnei*, *Mănăstirea Sihăstria Rarău*, *Mănăstirea Sihăstria Voronei*, *Schitul Sihăstria Crucii*, *Mănăstirea Sihastru*¹⁴ (jud. Vrancea). (*Ghidul*: s. v.); *Schitul Sihla* (jud. Neamț); cf. și *Cuvioasa Teodora de la Sihla*; *Mănăstirea Tarnița* (jud. Vrancea)¹⁵.

referire la existența unui *feredeu*, (*feredeie*, s. n. (reg) baie, cadă pentru îmbăiat; local public pentru făcut baie; localitate balneară. Din mg. dial. *feredö* (lit. *fürdö*). (DEX, s. v.)), cf. ro.wikipedia.org/wiki/Mănăstirea_Ferede

Cu sensul „izvor", cuvântul se găsește și în Călinești, jud. Maramureș.

⁶ „Se află în „Șaua Chiliilor", chiar la un colț al drumului, încât acesta nu se poate observa decât în momentul când ai ajuns aici", cf. Am fost acolo.ro

⁷ „Schitul, din jud. Vâlcea, răsare din fundul unei văi adânci și strâmte, mărginite de râpi înalte și repezi, împădurite și alunecoase, precum un jgheab", cf. www.arhiram.ro/manastiri/schitul-jgheaburi

⁸ „Numele mănăstirii provine de la configurația locului, care are aspectul unei căldări" (*Ghidul*: 15).

⁹ „Numele de *Piatra Scrisă* este dat de o icoană pictată pe stâncă, care există aici. Tradiția consemnează mai multe legende privitoare la apariția icoanei. Una dintre ele vorbește despre această icoană ca nefiind făcută de mână omenească: ea a fost descoperită când, dinamitându-se stânca din apropierea Armenișului, în vederea construirii căii ferate între Caransebeș și Oravița (jud. Caraș-Severin), aceasta s-a despicat și a apărut icoana Sfintei Treimi, pictată pe piatră" (*Ghidul*: 323).

¹⁰ Este „ctitorie a spătarului Mihail Cantacuzino, urmare a unui pelerinaj la *Mănăstirea Sf. Ecaterina* din Muntele Sinai, de unde-i provine numele" (*Ghidul*: 27).

¹¹ „Înființat în 1582, când domnitorul Petru Șchiopul împuternicește pe călugării mănăstirii Neamț „să apere și să țină o braniște" 2. (inv.) moșie domnească folosită ca pășune și fâneată" >" (*Ghidul*: 145).

¹² „În acest loc se găsește peștera în care se presupune că a sălășluit apostolul < cel întâi chemat >" (*Ghidul*: 39). Informația nu se justifică prin probe materiale.

¹³ „Este situată în apropierea peșterii în care au sihăstrit, în sec. IV, Sf. Ioan Casian și Sf. Gherman. Sihaștrii au folosit-o atât ca locuință cât și ca spațiu de slujire liturgică" (*Ghidul*: 40).

¹⁴ Numele vine de la *sihastrul* Sebastian, de pe la 1748, care pustnicea prin aceste locuri (*Ghidul*: 76).

¹⁵ Nu putem crede că numele mănăstirii ar proveni de la îndeletnicirea locuitorilor ei și nici că este de origine sârbă, cum se afirmă în Ghid: „Numele mănăstirii se presupune a fi de origine sârbă,

d). **După un apelativ străin:** *Schitul Vovidenia*¹⁶.

e). **După un fapt istoric sau în semn de rememorare a unui eveniment:** *Mănăstirea Robaia*¹⁷; *Mănăstirea Libertatea* (jud. Călărași)¹⁸; *Mănăstirea Martirii Neamului* (jud. Alba); *Schitul Eroilor Revoluției* (jud. Maramureș)¹⁹; *Mănăstirea Sfinților Români, Poarta Albă* (jud. Constanța)²⁰.

f). **După semne prevestitoare:** *Mănăstirea Pasărea* (jud. Ilfov)²¹; *Mănăstirea Înfricoșata Judecată*²².

g). **După denumirea unei mănăstiri străine:** *Mănăstirea Portărița* (sat Prilog-Vii, jud. Satu Mare)²³.

termenul *tarnița* fiind folosit în Moldova cu înțelesul de „șă”, călugării de aici confecționând, probabil, în trecut, șei de lemn” (Ghidul: 77). Denumirea lăcașului provine, ca în majoritatea situațiilor, de la forma de relief, fapt confirmat chiar de precizarea din Ghid: „Aceștia [călugării] se așază mai întâi la Vitănești, retrăgându-se, după puțină vreme, pe aceste locuri liniștite, într-o poiană a Dealului Măgura Odobești (900 m altitudine)” (Ibidem).

¹⁶ Biserica construită între 1849 și 1857, cu hramul *Intrarea Maicii Domnului în Biserică*, este din piatră, în stil rusec, plan treflat, cu cinci turl. Numele îi vine de la apelativul *vovidenie*, care înseamnă „Intrarea Maicii Domnului în Biserică” (Ghidul: 147).

¹⁷ Cu datare din 1593, din timpul lui Alexandru cel Rău (1592–1593), este numită astfel în memoria „ducerii în robie a mai multor săteni de către tătari” (Ghidul: 61). Chiar dacă informația pare puțin credibilă, termenul apare și ca toponim, înregistrat de Iorgu Iordan (1963: 204), *Rob(o) aia*, între toponimele care amintesc de instituția robiei.

¹⁸ „Înființată în anul 2000, în jurul bisericii fostului sat de deportați *Libertatea*, demolat în 1976” (Ghidul: 94).

¹⁹ „Înființat în 1992 și închinat eroilor Revoluției din decembrie 1989” (Ghidul: 261).

²⁰ Hramul *Duminica Sfinților Români* a fost dat la propunerea președintelui filialei Constanța a AFDPR, Paul Andreescu. În localitate s-a ridicat și un monument de dimensiuni impresionante, inscripționat cu nume de colonii: Columbia, Saligny, Medgidia, Poarta Albă, Noua Culme, Galeșul, Peninsula, Midia, Constanța, închinat memoriei deținuților politici care și-au dat viața, în anii 1950–1953, pe malurile Canalului Dunăre-Marea Neagră (Ghidul: 41).

²¹ Potrivit legendei, „în 1813, starețul mănăstirii Cernica, arhimandritul Timotei, a fost rugat de trei călugărițe să le facă și lor un mic schit în pădurile din jur. Starețul Timotei, împreună cu încă un părinte, a pornit cu rugăciune alături de ele prin desișul codrului. Pe cale, tot timpul i-a însoțit o pasăre care zbura din copac în copac și ciripea într-un fel aparte. Când a ajuns la locul în care se află actuala mănăstire, pasărea s-a așezat pe un stejar bătrân și ciripea tot mai tare și mai duios. La tulpina stejarului era și un mușuroi mare de furnici. Aici, starețul Timotei, îndemnat de duhul sfânt, a înfipt toiagul în pământ și a zis: „Aici să fie altarul bisericii”, apoi a binecuvântat locul și întorcându-se către maici: „Să vă înmulțiți ca furnicile acestea, iar de la pasărea aceasta, schitul ce se va înființa, să fie numit *Pasărea*”. Denumirea se păstrează și azi.” cf. www.manastirea.pasarea.ro

²² Situată între Pitești și Roșiorii de Vede, aproape de orașul Costești, își are numele, potrivit legendei, de la o viziune a preotului paroh din satul Ionești, Corneliu Popescu. În anul 1989 acesta a avut o arătare în care îi apărea, în satul în care slujea, Ionești, o Catedrală impunătoare și un mozaic reprezentând *Judecata de Apoi* de la Voroneț. Ca urmare, „când s-a decis construcția, care, în loc de catedrală era mănăstire, el i-a ales numele de *Înfricoșata Judecată de Apoi*”, cf. www.crestinortodox.ro

²³ După *Mănăstirea Portărița* de la Muntele Athos. Pentru amănunte, vezi: www.crestinortodox.ro/icoane-facatoare-minuni/icoana-macii-domnului-la-manastirea-iviron-portarita-119968.html

h). **După un detaliu sau după starea în care s-a aflat lăcașul într-o anumită perioadă de timp:** *Mănăstirea Dintr-un Lemn* (jud. Vâlcea)²⁴; *Mănăstirea Plumbuita*²⁵; *Mănăstirea Săraca* (jud. Timiș)²⁶.

i). **După o poreclă:** *Mănăstirea Strâmba* (jud. Sălaj)²⁷.

j). **După numele unei mănăstiri mai vechi:** *Mănăstirea Săpânța Peri* (jud. Maramureș)²⁸.

k). **După locuitorii lăcașului de cult:** *Schitul Maicilor*, București. Sistemul acesta este mai frecvent folosit la mănăstirile vechi din Transilvania, cunoscute, în mare parte, după ordinul căruia aparțineau monahii: *Mănăstirea clariselor*²⁹; *Mănăstirea ionanită*³⁰; *Mănăstirea capucină*³¹; *Mănăstirea beghinelor*³² etc.

l). **După numele ctitorului sau al donatorului terenului:** *Mănăstirea Agafton* (jud. Botoșani). „Numele îi provine de la întemeietorul ei, ieroschimonaful Agafton” (*Ghidul*: 131); *Mănăstirea Agapia* (jud. Neamț), după numele sihastrului Agapie, care a ridicat, împreună cu ucenicii săi, o biserică de lemn (*Ghidul*: 137); *Mănăstirea Balș* (jud. Botoșani), după numele lui Grigore Balș, care a ridicat, în 1766, o biserică de lemn” (*Ghidul*: 131); *Mănăstirea Barbu* (jud. Buzău), după numele căpitanului Barbu Bădeanu, care a înființat, în 1664, un schit de călugări (*Ghidul*: 66); *Mănăstirea Cernica* (jud. Ilfov), după numele marelui vornic Cernica Știrbei, care a ctitorit, la 1608, o biserică (*Ghidul*: 16); *Mănăstirea Golia* (jud. Iași), după numele logofătului Ioan Golia, care a zidit, în sec. al XVI-lea, o biserică cu

²⁴ A fost construită, „potrivit unei vechi tradiții locale, în primele decenii ale sec. XVI, din materialul provenit din trunchiul unui singur stejar. În baza acestei tradiții, așezarea monahală poartă numele *Dintr-un Lemn*”, cf. www.arhiram.ro/manastiri/manastirea-dintr-un-lemn

²⁵ Este așezată pe malul râului Colentina, la ieșirea din București. Numele a fost dat de locuitori, datorită faptului că biserica a fost multă vreme acoperită cu tablă de plumb. În jurul numelui au apărut și legende, cu trimitere la metalul respectiv. Prima este legată de domnitorul Matei Basarab, care, având nevoie de ghiulele în timpul luptei cu Radu Iliaș, a dat la topit acoperișul de tablă de plumb al mănăstirii. A doua, legată de același eveniment, arată că înclăștarea dintre oștile celor doi a fost atât de aprigă încât mulțimea de ghiulele căzute pe acoperișul bisericii, topindu-se, a dat acesteia un luciu de plumb. Cf. ro.wikipedia.org/wiki/Mănăstirea_Plumbuita

²⁶ Cu atestare din sec. XIV–XV. Numele îi vine de la faptul că, după anul 1782, decade și rămâne

în paragină, „dobândindu-și (re)numele de *Săraca*”, cf. Saraca.ortodoxphotos.com/about.htm#istoric

²⁷ Cu atestări din sec. al XVIII-lea. Numele îi vine de la porecla unei văduve bogate, *gârbove*, care a dăruit din pământurile și averea ei pentru ridicarea bisericii (*Ghidul*: 268).

²⁸ A fost înființată în 1999 în Săpânța, în dorința de a reînnoa tradiția istorică a vechii mănăstiri *Sf. Mihael* din Peri, Maramureș, astăzi pe teritoriul Ucrainei (*Ghidul*: 260).

²⁹ *Clarisele*, numite astfel după întemeietoarea lor, Sf. Clara (1215), erau călugărițele Ordinului Franciscan (DM: 17).

³⁰ *Ionanții* sau cavalerii Sf. Ioan reprezentau un ordin dedicat funcționării spitalelor. S-au format la Ierusalim, în anul 1070. Au devenit ordin cavaleresc în anul 1120, compus din trei categorii de membri: cavaleri, preoți și slujitori. Printre laici s-a numărat și un membru al familiei nobile românești din Râu de Mori (DM: 19).

³¹ *Capucinii* erau călugări ai Ordinului Sf. Francisc, fundat de Matteo de Bascio (1526). Numele provine de la căpișonul pe care-l purtau (DE I: 319).

³² *Beghinele* au format și ele instituții monahale, începând din sec. al XIII-lea. Erau compuse din femei laice care trăiau doar după principiile călugărești și funcționau, de obicei, pe lângă mănăstirile altor ordine, care le asigurau asistența religioasă (DM: 18).

hramul *Înălțarea Domnului* (*Ghidul*: 125); *Mănăstirea Zosin* (jud. Botoșani), după „numele boierului care a donat moșia pentru construirea schitului” (*Ghidul*: 136).

m). **După îndeletnicirile comunității monahale:** *Schitul Cărbuna* (jud. Neamț)³³.

n). **După numele unei cetăți antice în apropierea căreia este amplasată:** *Mănăstirea Adamclisi*, *Mănăstirea Axiopolis*, *Mănăstirea Capidava*, *Mănăstirea Dinogetia*, *Mănăstirea Halmiris*, *Mănăstirea Histria*.

o). **După numele unui animal renumit:** *Schitul Zimbru* (com Pâncești, jud. Neamț).

3. Structura denumirilor mănăstirilor

Datele prezentate până aici relevă faptul că majoritatea mănăstirilor au două denumiri, una oficială, a hramului, și alta populară, dată de comunitatea din împrejurimi și, rar, de ierarh sau de o altă persoană.

Referitor la hram, acesta este stabilit fie de obștea monahală, dacă există, fie de preotul, călugărul, ierarhul sau chiar ctitorul care propune construirea lăcașului.

Adeseori, hramul, la o nouă resfințire, poate fi schimbat, așa cum dovedește situația de la *Mănăstirea Piatra Sfântă* (jud. Iași). Inițial schit, datat din 1721, a fost cunoscut sub numele de *Schitul Sihăstria* sau *Schitul lui Tărăță*. În 1998, ÎPS Daniel Ciobotea, astăzi Patriarhul României, i-a schimbat denumirea în *Mănăstirea Piatra Sfântă* (*Ghidul*: 127).

Dar, de cele mai multe ori, la resfințire, se adăuga, așa cum am arătat mai sus, un al doilea sau chiar un al treilea hram. Motivarea o găsim în faptul că, astfel, credincioșii și chiar ierarhul locului pot participa la sărbătoarea hramului la mai multe mănăstiri, întrucât datele calendaristice ale sfinților sunt diferite.

Hramul constituie așadar numele oficial al oricărui locaș de cult, fiindcă el este stabilit chiar de la alegerea locului în care urmează a fi construit, și este anunțat oficial de către ierarh la celebrarea sfințirii edificiului.

Pentru a ușura înțelegerea denumirii sub care apare hramul, vom evidenția elementele componente, în următoarele forme matriciale:

A + P (în care A este un apelativ privitor la statutul sub care o persoană a fost beatificată: *sfânt(ă)*, *fericit*, *cuvios* (*cuvioasă*), iar P, prenumele prin care s-a făcut cunoscut ori este folosit ca atare în lucrările sfinte: *Sfânta Ana*, *Sfânta Elena*, *Sfânta Maria*, *Sfântul Dumitru*, *Sfântul Ioan*, *Sfântul Nicolae*, *Sfântul Vasile*, *Sfântul Pantelimon*, *Cuvioasa Paraschiva* etc.;

A + D₁ + P (D₁ este un determinant antepus, care arată statutul celui invocat: *apostol*, *arhanghel*, *cuvios*, *doctor*, *ierarh*, *împărat*, *martir*, *mucenic*, *părinți*, *proroc*): *Sfântul Cuvios Antipa*, *Sfânta Cuvioasă Parascheva*, *Sfântul (Mare) Ierarh Nicolae*, *Sfântul (Mare) Mucenic Gheorghe*, *Sfântul Proroc Ilie*, *Sfântul Apostol Pavel*, *Sfinții Apostoli Petru și Pavel*; *Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril*, *Sfinții Împărați Constantin și Elena*, *Sfinții Martiri Brâncoveni*, *Sfinții Părinți Ioachim și Ana*, *Sfinții Doctori fără de arginți Cosma și Damian* etc.

A + P + D₂ (D₂ – determinant postpus, când e vorba de o calitate – morală, fizică, comportamentală – sau se referă la oiconimul care arată localitatea în care a activat și în care s-a făcut cunoscut): *Sfântul Ioan Botezătorul*, *Sfântul Ioan Gură de Aur*, *Sfântul Ioan Evanghelistul*, *Sfântul Grigore Teologul*, *Sfântul Nectarie Taumaturgul*, *Sfântul Vasile cel Mare*,

³³ „Terenul pe care a fost construit schitul a aparținut Mănăstirii Neamț și a fost folosit pentru obținerea cărbunelui de lemn” (*Ghidul*: 145).

Cuviosul Pahomie cel Mare, Sf. Dimitrie cel Nou, Sfântul Ilie Tezviteanul, Sfântul Dionisie Exiguul, Sfântul Daniil Sihastrul / Cuviosul Daniil Sihastrul, Sfântul Simion Stâlplnicul, Sfânta Maria Egipteanca, Sfântul Anton de Padova, Sfântul Paisie de la Neamț, Sfântul Nifon al Constantinopolului, Sfânta Teodora de la Sihla etc.

A + D₁ + P + D₂ : *Sfântul Ierarh Grigorie Dascălul; Sfântul Ierarh Leontie de la Rădăuți; Sfântul Ierarh Teotim, Episcopul Tomisului; Sfântul Ierarh Mucenic Teodosie de la Brazi etc.*

A + N (numele ca unitate, prenume + nume): *Sfântul Ioan Casian, Sfântul Neagoe Basarab, Sfântul Ștefan cel Mare etc.*

A + D₁ + N : *Sfântul Voievod Neagoe Basarab, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare, Sfinții 40 de*³⁴ *Mucenici etc.*

Ap. + Nume în genitiv sau în acuzativ precedat de prepoziția la (Ap. = apelativul care se referă la un fapt, la o realitate, la o „taină” etc.: *acoperământul, adormirea, coborârea (pogorârea), duminica, intrarea, izvorul, înălțarea, nașterea, schimbarea, veșmântul*): *Acoperământul Maicii Domnului, Adormirea Maicii Domnului, Duminica Mironosișelor, Duminica Sfintei Cruci, Duminica Sfinților Români, Duminica Tuturor Sfinților, Intrarea Domnului în Ierusalim, Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (= Intrarea Maicii Domnului în Biserică), Izvorul Tămăduirii, Înălțarea Domnului, Înălțarea Sfintei Cruci, Întâmpinarea Domnului, Învierea Domnului, Nașterea Maicii Domnului, Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul, Pogorârea / Coborârea Duhului Sfânt, Schimbarea la Față, Veșmântul Maicii Domnului etc.*³⁵.

Cunoscând acum structurile pe care le poate încorpora denumirea hramului, putem preciza că sistemul oficial de denominație se reduce la formula **S + H** (în care S indică rangul lăcașului de cult – *mănăstire, schit, lavră, metoc* –, la care se adaugă formula corespunzătoare a hramului): *Mănăstirea Sfânta Ana, Mănăstirea Sfântul Ioan Gură de Aur, Schitul Intrarea în Biserică a Maicii Domnului etc.* Desigur, pentru precizări suplimentare, poate fi adăugată localitatea sau județul în care se află: *Mănăstirea Acoperământul Maicii Domnului Rohița, Mănăstirea Sfântul Ilie din Coroieni, Mănăstirea Sfântul Andrei din Berința – în Țara Lăpușului etc.* (Felecan O, 2009: 102).

În privința sistemului popular de numire, facem precizarea că și el se reduce la două elemente, **S + T** (în care S, același ca la sistemul oficial, arată statutul edificiului, iar T trimite la: – un toponim care marchează locul în care se află; – un apelativ care s-a impus atenției locuitorilor; – un eveniment istoric; – numele ctitorului sau al donatorului terenului; – semne prevestitoare etc.: *Mănăstirea Bistrița, Mănăstirea Brebu, Mănăstirea Căldărușani, Mănăstirea Dinogetia, Mănăstirea Galata, Mănăstirea Golia, Mănăstirea Halmiris, Mănăstirea Snagov, Schitul Zimbru, Schitul Codrii Pașcanilor, Schitul Poiana lui Ioan, Schitul Poiana Maicilor, Mănăstirea Muntele Pietricica, Mănăstirea Pasărea etc.*

Actele oficiale, lucrările lexicografice, precum și alte scrieri folosesc, în egală măsură, ambele sisteme de denominație, uneori chiar o combinație a lor, **S + H + T**, pentru că hramul

³⁴ Considerăm că numeralul cardinal mai mare de 20, însoțit de prepoziția *de*, rămâne cu valoarea sintactică de atribut, *de* fiind o prepoziție postpusă, care nu subordonează substantivul următor, cf. Felecan (2002: 105–106).

³⁵ Substantivele *punerea, tăierea*, reclamă și un alt determinant – atribut sau circumstanțial – înaintea genitivului: *Punerea în raclă a Brâului Maicii Domnului, Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul*. O „taină”, precum *Vestirea, Treimea / Troița*, apare precedată de *bun(a), sfânt(ă)*: *Buna Vestire, Sfânta Treime / Sfânta Troiță*.

e considerat similar prenumelui, în timp ce T, asemănător numelui, conține motivația locală, fiind un element de sistem în actul de creare a denumirii. El este întotdeauna motivat, fie că e vorba de un toponim, apelativ, fapt istoric ori altă denumire, și numai rareori elementul invocat se prezintă ca nemotivat: *Mănăstirea Pasărea, Mănăstirea Înfricoșata Judecată*.

4. Concluzii

Prezentarea denumirilor mănăstirilor din România relevă câteva fapte importante, între care:

- Existența funcțională a două sisteme de denominație, oficial și popular. Cel oficial, bazat pe menționarea hramului, este mai puțin motivat și conține, de obicei, și elemente ale sistemului popular, uneori între paranteze, pentru a localiza edificiul.

Referitor la sistemul popular de numire, menționăm că elementele componente pot dezvălui fapte referitoare la:

- Nume de localități, cetăți antice sau particularități geografice specifice locului în care sunt amplasate;
- Momente din istoria neamului, fapte istorice sau de comemorare a unor situații petrecute în anumite perioade de timp;
- Amintirea unor voievozi, monahi ori ctitori de lăcașuri sfinte;
- Anumite trăsături de limbă, specifice unei perioade ori unei mentalități sociale.

Acestea se pot referi la:

- **lexic**, în utilizarea sinonimelor: *pogori* (din sl. *pogorĭ*, varianta primitivă, care apare în textele vechi și în limbajul religios) / *cobori*, varianta mai modernă (DER, s.v.), utilizată de biserica greco-catolică; *acoperământ* (derivat românesc, din *acoperi* + suf. -*ământ*) / *veșmânt* (< lat. *vestimentum*), *duh* (din sl. *duhŭ*) / *spirit* (din lat. *spiritus*, it. *spirito*, germ. *Spiritus*). Primul este preferat de biserica ortodoxă și romano-catolică, iar al doilea, de biserica greco-catolică.

- **fonetică**, urmare a preferințelor pentru formele românzate, încetățenite: *Dumitru, Grigore, Paraschiva, Pavel, Vasile, proroc* (din sl. *prorokŭ*) sau pentru cele străine: *Dimitrie, Grigorie, Parascheva, Paul, Vasilie*. Există și situații mai greu de explicat, precum cea a cuvântului *proroc*, în varianta *prooroc*, față de care s-au pronunțat V. Bogrea și Al. Graur³⁶.

- **topică și ortografie**: *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului / Intrarea Maicii Domnului în Biserică; Buna Vestire* (forma actuală acceptată, cf. DOOM₂) / *Buna-vestire / Bunavestire*.

- **inconsecvență în respectarea tipicului**: *Schimbarea la Față / Schimbarea la Față a Domnului, Sfântul Andrei / Sfântul Apostol Andrei, Sfinții Constantin și Elena / Sfinții Împărați Constantin și Elena, Sfântul Ilie / Sfântul Proroc Ilie / Sfântul (Proroc) Ilie Tezvitianul, Sfântul Nicolae / Sfântul Ierarh Nicolae, Sfânta Paraschiva / Sfânta Cuvioasă Paraschiva / Cuvioasa*

³⁶ V. Bogrea „vedea în această dublare influența unui cuvânt grecesc”, iar Al. Graur explică forma geșită *prooroc, prooroci* etc. ca urmare a împrumuturilor occidentale: „Cele mai multe compuse împrumutate din Occident au partea întâi terminată în -o: *hidro-electric, micro-cefal, antropo-log* etc. Când partea întâi se reduce la o singură silabă, cum e cazul lui *prolog, proroga, coproprietar*, vorbitorul are impresia că lipsește vocala de legătură o înainte de partea a doua a compusului. Și astfel avem *proolog, prooroga, cooproprietar*”. *Prooroc* este mai greu de explicat, datorită „celor doi r situații în apropiere unul de altul”. (Graur 1987: 67).

Paraschiva, Sfântul Ștefan cel Mare / Sfântul Voievod Ștefan cel Mare / Sfântul Mare Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt, Sfântul Vasile / Sfântul Ierarh Vasile / Sfântul (Ierarh) Vasile cel Mare, Soborul Sfinților 12 Apostoli / Soborul celor 12 Apostoli, Sf. Mare Mucenic Mina, Sf. Mare Mucenic Gheorghie, Sf. Mucenic Pantelimon etc.

Aici apare, credem noi, și o incompatibilitate semantică, *mucenic* însemnând „martir din primele timpuri ale creștinismului” (din sl. *mučenikŭ*, cf. DEX, s. v.). Prin urmare, nu are ce căuta, pe lângă el, un determinant adjectival, de tipul *mare* sau *mic*.

Bibliografie

- Cosma, E. 2000. *Ideea de întemeiere în cultura populară românească*. Cluj-Napoca.
 DE = *Dicționar Enciclopedic*, vol. I–VII. 1993–2006. București: Editura Enciclopedică.
 DER = Al. Ciorănescu. 2007. *Dicționarul etimologic al limbii române*. București: Editura Saeculum I.O.
 DEX = *Dicționar explicativ al limbii române*. 1979. București: Editura Academiei.
 DM = A. A. Rusu (coord.), N. Sabău, I. Burnichioiu, I. V. Leb și M. Makó Lupescu. 2000. *Dicționarul mănăstirilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*. Cluj-Napoca: Presa Universitară.
 DOOM₂ = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. 2005. București: Editura Univers Enciclopedic.
 Felecan, D. 2010. Observații privind utilizarea unor alocutive de identificare în limba română actuală – exemplul Președintelui României (PR). În *Onomasticon. Studii despre nume și numire* I, O. Felecan (coord.), 277–295. Cluj-Napoca: Editura Mega.
 Felecan, N. 2002. *Sintaxa limbii române. Teorie, Sistem, Construcții*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.
 Felecan, O. 2009. Transformări antroponimice în mediul monahal maramureșean. În *Lucrările celui de-al XIII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie*, vol. I, 97–112. Cluj-Napoca: Editura Mega.
 Felecan, O. 2010. Socio- and psycholinguistics aspects reflected in the making of an anthroponymic investigation. În *Onomasticon. Studii despre nume și numire* I, O. Felecan (ed.), 121–144. Cluj-Napoca: Editura Mega.
 Felecan, O. 2012. Conformity and Nonconformity in Gypsy Names. În *Name and Naming. Synchronic and Diachronic Perspectives*, O. Felecan (ed.), 129–146. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
 Ghidul = Gh. Ciocoi, Pr. Ș. Tica, A. Dragne, D.-C. Vlad și M. Voicu. 2011. *Ghidul mănăstirilor din România*, ediția a doua. București: Editura Sophia.
 Graur, Al. 1987. *Puțină aritmetică*. București: Editura Academiei.
 Jordan, I. 1963. *Toponimia românească*. București: Editura Academiei.
 Lupșa, Șt. 1929. *Catolicismul și românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556*. Cernăuți.
 Meteș, Șt. 1936. *Mănăstirile românești din Transilvania și Ungaria*. Sibiu.
 Păcurariu, M. 1975. *Mănăstirile și bisericile ortodoxe române din Transilvania și Banat în sec. XVIII*. BOR XCIII (1–2): 208–213.
 Păclișanu, Z. 1919. *Vechile mănăstiri românești din Ardeal*. Blaj.
 Petre, M. 2012. *Toponimie urbană hunedoreană*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
 Rezeanu, A. 2003. *Toponimie bucureșteană*. București.
 Vlasie, M. 2000. *Drumuri spre mănăstiri. Ghid al așezămintelor monahale ortodoxe din România, inclusiv al minorităților: armeni, sârbi, ucraineni și ruși-lipoveni*. București.